

AZ INDIG-PER: EMBER A HÍD ALATT – PLÁGIUMGYANÚ A SZÍNHÁZBAN

THE INDIG TRIAL: MAN UNDER THE BRIDGE – SUSPECT OF PLAGIARISM IN THE THEATER

Majdanics Diána*

*„ezzel a filmmel a magyar filmművészet eljutott a kor színvonalára”
(Nemeskürty István filmtörténész)¹*

Absztrakt

Jelen tanulmány célja, hogy a XX. század legnagyobb magyar színházi botrányát mutassam be, amely egy plágiumgyanún alapult. Kutatómunkám első részében a színházak jogvédelmének történeti fejlődését mutatom be. A következő részekben a plágiummal kapcsolatos leglényegesebb kérdéseket vázoló fel. A plágium általános jellegzetességeit rávetítem a munkában szereplő két darabra, így látható, hogy melyek voltak az azonosságok és különbségei, amelyeket a szerzői jogi gyakorlatnak is vizsgálnia kell a plágiummal kapcsolatos ügyekben. Végül a per kimeneteléről írok.

Keywords: theatre, plagiarism, drama, copyright protection, litigation, Ottó Indig, Ferenc Forgács

Abstract

The aim of this paper is to present the biggest Hungarian theatre scandal of the 20th century, which was based on a plagiarism allegation. In the first part of my research I will present the historical development of the legal protection of theatres. In the following sections, I will outline the most relevant issues related to plagiarism. I project the general features of plagiarism onto the two plays in this thesis, so that it can be seen what were the similarities and differences that should be examined in copyright practice in cases of plagiarism. Finally, I write about the outcome of the case.

Kulcsszavak: színház, plágium, dráma, szerzői jogvédelem, pereskedés, Indig Ottó, Forgács Ferenc

* Majdanics Diána, másodéves, nappali tagozatos joghallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, majdanicsdiana@gmail.com. A tanulmány konzulense: Dr. Sági Edit PhD egyetemi adjunktus. A tanulmány „A szellemi tulajdon híres perci” című szabadon választható tantárgyra készített beadandó dolgozat átdolgozott változata.

¹ Nemeskürty István (Budapest, 1925. május 14. – Budapest, 2015. október 8.) Széchenyi-, József Attila-, Balázs Béla- és Kossuth-nagydíjas író, irodalom- és filmtörténész, egyetemi tanár, nyugállományú dandártábornok.

1. Bevezető gondolatok

A huszadik század harmincas éveiben egy botrány rázta meg a hazai színházi világot. Forgács Ferenc², megvádolta a Vígszínházat és a korszak híres szerzőjét, Indig Ottót³, hogy az Ember a híd alatt címmel bemutatott színmű csaknem azonos a Szép élet című drámájával, így arra utalt, hogy a darab a másik mű plagizálása útján született. A drámát Forgács Ferenc, aki akkoriban ifjú közgazdász volt, 1933. áprilisában küldte el a Vígszínház igazgatóságának, akik a kéziratot azzal az indokkal adták vissza, hogy „*a darab nem nélküli ugyan az írói készséget, de kigondolása valószínűtlen és a Vígszínházban nem számíthat megfelelő fogadtatásra.*”⁶

A kritika után azonban meghirdetésre került Indig Ottó, Ember a híd alatt című darabja a színházban. Forgács Ferencet barátai döbbenet keresték fel azzal, hogy olvasták a dráma kéziratát, és a bemutatott színdarab csaknem azonos az ő munkájával és csak a cím került megváltoztatásra. Forgács Ferenc az előadás megtekintése után levelet intézett a Vígszínház igazgatóságához, amelyben tiltakozott a plágium ellen.

Az 1933-ban bemutatott darab után 1934. március 7-én a Budapesti Törvényszéken megkezdődött a nagy érdeklődéssel kísért plágiumper.

Tanulmányomban első körben megvizsgálom a színházi szerzői jogvédelem kialakulását, majd bemutatom a plágium általános jellegzetességeit, illetve végül összehasonlítom a két művet és ezáltal vezetem le a pereskedés folyamatát.

2. A színházi tevékenységek szerzői jogvédelméről és fejlődéstörténetéről

Mielőtt tanulmányomban kifejténém a perrel kapcsolatos részleteket, szeretném felvezetni a színházi tevékenységekkel kapcsolatban kifejlődött jogvédelmet.

A művészi alkotások már a kezdetektől fogva, az évezredek során megszámlálhatatlan sorban láttak napvilágot. Ennek ellenére a szerzői jognak még a nyomát sem fedezhetjük fel az ókori keleti birodalmakban, holott ezek: „*társadalmi és árucseres viszonyok minden számottevő területét rendezték*”⁴, emellett szintén nem található meg a „*római jog fejlett justinianusi rendszerében*”⁵ sem, annak ellenére, hogy a szerzői jog minimális, kezdetleges csiráit már az ókorban is fellelhetjük.⁶ A forma tekintetében kialakult sorrend történeti és logikai is egyben.

² Forgács Ferenc, Heves megyei Erdőteleken élt, közgazdász, a „Szép élet” című Vígszínháznak elküldött dráma írója, a beküldés idején 29 éves volt.

³ Az 1890-es születésű Indig Ottó jogot végzett a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen, így tisztában lehetett eljárásjogi lehetőségeivel. Ismerősei szerint az írónak szinte állandóan adósságai voltak. Indig ugyanakkor ügyelt arra is, hogy befolyásos barátokra tegyen szert. Első felesége Neményi Lili volt, de írt egyfelvonásos darabot Bajor Gizinek is házasság reményében. Indig a zsidótörvények elől 1938-ban Párizsba költözött, majd 1951-ben Münchenbe tette át a székhelyét, ahol a Szabad Európa Rádió munkatársa volt 1961-ig, nyugdíjazásáig. 1969-ben, útban Ascona felé, kiesett a vonatból és szörnyethalt.

⁶ SEREG András: Ember a jog alatt – Az Indig-per – Egy híres ügy a magyar jogtörténetből, Jogi Fórum, 2018, <https://www.jogiforum.hu/cikk/2018/11/29/ember-a-jog-alatt-az-indig-per-egy-hires-ugy-a-magyar-jogtortenetbol/> (letöltés ideje: 2023.03.12.)

⁴ SENKEI-KIS Zoltán: A szerzői jog kialakulása és fejlődése, Első Század 2007/1., 322.

⁵ Uo.

⁶ LENDVAI Zsófia: Szerzői jog az ókorban, Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2008/3, 57-79.

A szerzői jog definíció szerint felfogható úgy, mint „a szerző vagy jogutódjának kizárólagos joga valamely az irodalom vagy a művészet körébe eső szellemi termék felett.”⁷ Más megfogalmazások szerint a szerzői jog magánjog terminológiájával élve úgy fogható meg, mint a „a szerző vagy jogutódjának kizárólagos joga valamely az irodalom vagy a művészet körébe eső szellemi termék felett.”⁸ Megválaszolendő lényeges kérdés, hogy mit tekinthetünk a szerzői jog leglényegesebb motívumának? A jogirodalom erre úgy ad választ, hogy annak célja a szerzők „tulajdonjogának” biztosítása a bitorlás ellen. Ezt korábban az utánnomás elleni védelmen keresztül biztosították. Az utánnomás „a nyomtatványokban megjelent irodalmi és művészeti termékeknek a jogszerű kiadó-tulajdonos s illetőleg jogutódja tudta és beleegyezése nélkül, más által, nyereszkeség végett sajtó útján önkénytelenül eszközölt újabb többszörözésre is.”⁹

Balás P. Elemér¹⁰ véleménye szerint a szerzői jog a személyiségi jogban gyökerezik, szabályai pedig a dologi joghoz is közelítik, vagyis a szerzői jog nem egyéb, mint „a személyiségnek dologi joga”. Alföldy Dezső¹¹ a szerzői jog kifejezésre a szellemi, illetve az ész szüleményeinek tulajdonjoga megjelöléseket is használja.¹²

Magyarországon a színjátszás a XI. században jelentkezett először, a keresztény vallás gyakorlásával összeegyeztethetően. Ennek ellenére idővel jóval később, a XVIII. században jelentek meg a színházak. Ekkor még a köznyelv használatában nem így nevezték, hanem a „Theátrum”, „jádzószín”, „játékház”, „játékszín”, „komédia ház” és „színjáték”¹³ kifejezések éltek a köztudatban. A században a fejlődésekhez hozzájárult a bábszínházak megjelenése és központi szereplő volt Kelemen László és társulata. A vándorszínészek évekkel később letelepedtek és megalakították a mai Nemzeti Színház elődét. A XIX. században már országsszerte jelentek meg színházak.

A színházakról szóló 1848. évi XXXI. törvénycikk¹⁴ biztosította az intézmények megalakulásának és működésének rendjét.

1884-ben pedig megszületett az első magyar törvényi szintű szerzői jogi szabályozás,¹⁵ ami a szerzői jogról szóló 1884. évi XVI. törvénycikk volt.¹⁶ Ez a jogszabály a német szabályozás mintájára született. A törvény az első fejezetében szabályozta a szerző kizárólagos jogát, a szerzői jog tartalmát, az ezen rendelkezések megszegésével járó büntetéseket, eljárást, elévülést, beiktatást. A második fejezet kifejezetten a „zeneművek”-ről rendelkezett. Ehhez hasonlóan a negyedik, ötödik, hatodik fejezetek kifejezetten egy érintett területen

⁷ SENKEI-KIS: i.m. 323.

⁸ MEZEI Péter: A szerzői jog története... i.m.

⁹ Uo.

¹⁰ Balás Péter Elemér (Szabadka, 1883. január 28. – Budapest, 1947. december 17.) jogtudós, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja.

¹¹ Nemesmiliticsi Dr. Alföldy Dezső (Temesvár, 1875. augusztus 2. – Balatonalmádi, 1961. május 19.^[2]) jogi író

¹² Ezen alapok részletes ismertetését lásd: MEZEI Péter: A szerzői jog története... i.m.

¹³ SÁPI Edit: A színpadi művek szerzői joga, Patrocinium, Budapest, 2019, Elérhető: <http://patrocinium.hu/wp-content/uploads/2019/02/S%C3%A1pi-Edit-A-sz%C3%ADnpadi-m%C5%B1vek-szer%C5%91i-joga.pdf> (letöltés ideje: 2023.03.12.)

¹⁴ 1848. évi XXXI. törvénycikk a színházakról, Elérhető: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=84800031.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D27> (letöltés ideje: 2023.03.12.)

¹⁵ Előzményeiről lásd bővebben: MEZEI Péter: A szerzői jog története a törvényi szabályozásig (1884: XVI. tc.), Jogelméleti Szemle, 2004/3.

¹⁶ 1884. évi XVI. törvénycikk a szerzői jogról, Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=88400016.TV&xtreferer=A0400002.TV> (letöltés ideje: 2023.03.12.)

szabályoztak. A hetedik fejezet az általános határozatokat taglalta. A törvény ebből adódóan hét fejezetre tagolódott és azon belül paragrafusokra és bekezdésekre.

Az 1984-es törvényt az 1921. évi LIV. törvénycikk¹⁷ követte, ezt kodifikálta újra. Ebből adódóan felépítésében hasonlóságokat tudunk felfedezni. Nyolc fejezetből és 91 szakaszból állt. A szabályozás, hasonlóan elődjéhez, szintén műtípusonként történt, írói műveket tekintett háttérszabályként.

A szerzői jogról szóló 1921.évi LIV. törvénycikk első fejezetében szintén rendelkezett a szerzői jog tartalmáról, említést tett a védelem időtartalmáról, a bitorlás jogkövetkezményéről, a bírói eljárásról, elévülésről és beiktatásról. A törvény nyolcadik fejezete „Vegyes rendelkezések” címmel szabályozza a megjelent műveket, külföldi vonatkozásokat, átmeneti rendelkezéseket és záró rendelkezéseket is.

A második szerzői jogi törvény megjelenése után 1934-ben Balás P. Elemér¹⁸ készített egy törvényjavaslatot.¹⁹ A Javaslatra azért volt szükség, mert az első két törvény a kor szellemét tükrözve a lehető legjobban védte a szerzők jogait, de ahogyan a világ modernizálódott, ezen területen is új szabályokra volt szükség. Kritikájában megfogalmazta, hogy a két törvény azonosan volt megszerkesztve, de ez a felépítés már nem volt kedvező. A törvényjavaslat 1947 húsvétján került kiadásra a Magyar Jogászegylet jóvoltából. A javaslat tartalmazza a jogszabálynak az általános és részletes indoklását is. A javaslat nem került az Országgyűlés elé. Tagolását tekintve hat fejezetből és 108 szakaszból állt.

Ezt követően a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvényben²⁰ változások bekövetkezésének lehetünk tanúi. A szerkezetén kívül a társadalmi és állami berendezkedés változása is megjelenik. Szakít a műfajonkénti szabályozással, csak úgy, mint Balázs P. Elemér a Javaslatában. A törvény első részében a szerzői jog általános szabályairól, a személyhez fűződő és vagyoni jogokról rendelkezik, az utóbbi két csoportra bontva szabályozódott. Ugyanitt szólt a szerzői jog korlátozásáról és a felhasználási szerződés általános szabályairól. A második részében a szerzői jogi oltalom alá tartozó műfajokra vonatkozó szabályokat részletezte, ezek között található a színpadi művekre vonatkozó szabályokat is. A törvény maga a színpadi művek szerzői jogi oltalmáról nem rendelkezett bőbeszédűen, viszont a kapcsolódó rendelet részletesen szabályozta. A kapcsolódó rendeletek a 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet²¹ a szerzői jogi törvény végrehajtásáról és a 2/1970. (III. 20.) MM rendelet²² a színpadi művek felhasználási szerződéseinek feltételeiről és a szerzői díjakról.

¹⁷ 1921. évi LIV. törvénycikk a szerzői jogról, <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100054.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1921> (letöltés ideje: 2023.03.12.)

¹⁸ Balás Péter Elemér (Szabadka, 1883. január 28. – Budapest, 1947. december 17.) jogtudós, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja.

¹⁹ MEZEI Péter: Balás P. Elemér 1934/1947-es szerzői jogi reformkonceptiója – haladás és realitás, In: Koltay András (szerk.): Balás P. Elemér emlékkönyv. Tisztelgés és antológia sajtójogi, szerzői jogi és személyiségi jogi műveiből, halálának 70. évfordulóján. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018, 42.

²⁰ 1969. évi III. törvény a szerzői jogról, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=96900003.TV&xtreferer=87500037.TV> (letöltés ideje: 2023.03.12.)

²¹ 9/1969. (XII. 29.) MM rendelet a szerzői jogi törvény végrehajtásáról, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=96900009.MM&xtreferer=99700168.KOR> (letöltés ideje: 2023.03.12.)

²² 2/1970. (III. 20.) MM rendelet a színpadi művek felhasználási szerződéseinek feltételeiről és a szerzői díjakról, <http://www.jogiportal.hu/index.php?id=zfwm3ecpiqrba1z9c&state=19990901&menu=view> (letöltés ideje: 2023.03.12.).

Az 1969. évi Szjt.-t a jelenleg hatályos törvényünk, a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény²³ helyezte hatályon kívül. Ez a törvény, jelenleg is hatályban lévő szerzői jogról szóló törvényünk (a továbbiakban: Szjt.), amely rendezte a Polgári Törvénnyel való kapcsolatát is. A törvény szerkezetileg öt részre, XVI fejezetre és 113 §-ra tagolódik. Tartalmi változást is eredményezett a törvény, miszerint egységes módon szabályozta a szomszédos jogokat és már megtalálható rendelkezései között a merchandisingra való jog is. Az Európa Unió jogának megfelelően szót ejtett a szoftver és adatbázis védelméről is. A törvény preambulumban megemlíti, hogy próbál lépést tartani a technika gyors fejlődéssel.

Jelenlegi szerzői jogi törvényünk rögzíti a színpadi előadások jogi védelmének lehetőségét, hiszen az Szjt. 1. § (2) bek. d) pont szerint szerzői jogi védelem alatt áll a színmű és zenés színmű. A színművek szerzői jogi védelmét nemzetközi szinten a Berni Egyezmény²⁴ is rögzíti,²⁵ amely a színművek, zenés színművek és zeneművek vonatkozásában előírja a szerzők számára az előadás engedélyezésére irányuló jogot, valamint külön említi a bemutatás engedélyezésének jogát is, ami a nyilvánosságra hozatal sajátos szerzői személyhez fűződő jogának a tiszteletben tartására kötelez.²⁶

3. A plágium

A szerzői jogi védelem a múltban felbukkanó esetekből tanulva nem terjed ki az *ötletek, szavak, tudományos eredmények, eljárások vagy formák védelmére*.²⁷ Az 1884. évi és az 1921. évi²⁸ szerzői jogi törvények túlnyomóan rendelkeztek védelem alatt álló művekről és azok felhasználásának módjairól.

Plágiumnak vagy plagizálásnak nevezzük, ha valaki az eredeti szerző munkáját saját publikált munkájában hivatkozás, forrásmegjelölés vagy szerzői engedély nélkül felhasználja. Kiemeli a jogirodalom, hogy „*Maga a plágium elkövetési magatartása egyszerű: adott tartalmi egység nem megfelelő hivatkozása.*”²⁹ Ha ezt sajátjaként tünteti fel, akkor a szerző jogait sérti. Így tehát a plágium az idegen mű, esetleges változtatások utáni, sajátjának minősítése.³⁰ A szó eredete a latin plagiare, ami azt jelenti, hogy „*gyermeket vagy rabszolgát rabolni*”, a *plagiarius* jelentése emberrabló, lélekkufár. A szerzői jogi bitorlókat már az ókorban is megvetették, a plágium kifejezés pedig, már a 18. században élt a köznyelvben.

²³ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900076.tv> (letöltés ideje: 2023.03.12.).

²⁴ Magyarországon kihirdette: 1975. évi 4. törvényerejű rendelet az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövegének kihirdetéséről (a továbbiakban: Berni Egyezmény).

²⁵ A Berni Egyezmény 2. cikke szerint Az „irodalmi és művészeti művek” kifejezés felöleli az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotását, tekintet nélkül a mű létrehozatalának módjára vagy alakjára, tehát lehet (...) színmű vagy zenés színmű (...).

²⁶ BOYTHA György, GRAD-GYENGE Anikó, GYERTYÁNFY Péter: A törvény hatálya, in Legeza Dénes, Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez, 2021. január 1. időállapotú 2021. évi Jogtár-formátumú kiadás

²⁷ LEGEZA Dénes: A plágium kérdéséhez: az utánnomástól az etikai eljárásig, *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2015/4., 109.

²⁸ 1921. évi LIV. törvénycikk a szerzői jogról.

²⁹ LEGEZA: i.m. 106.

³⁰ GYERTYÁNFY Péter: A név feltüntetése, in: Legeza Dénes, Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez, 2021. január 1. időállapotú 2021. évi Jogtár-formátumú kiadás.

A plágium tehát egy olyan mű létrejötte, ami más szerző művének jogtalan felhasználásán alapul. Magát a szerzőt a művével kapcsolatban kizárólagos monopólium jog illeti meg, ezáltal személyhez fűződő jogokat és vagyoni jogokat, azaz hasznosítási jogokat gyakorolhat a műve felett. Főszabály szerint – néhány kivételtől eltekintve³¹ - egy művet akkor lehet felhasználni, ha arra a jogosult engedélyt ad.³² Az engedély egy felhasználási szerződés, amiben írásban átruházza a szerző a hasznosítási jogokat, díjazás ellenében. A plágiumnak vannak következményei közé tartozik a felelősségre vonás, az így létrejövő alkotás nem lesz szerzői jogi oltalom alatt álló. Ennek oka a szerző tevékenységéből fakad, mert ez egyéni jellegű, eredeti alkotás.

A modern technikának és az internetnek köszönhetően szinte a mindennapok gyakori eseményévé tették. Szerte a világban rengeteg plágiumper zajlik folyamatosan, az egyik leggyakoribb formája a szakdolgozatírás közben merül fel problémaként. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a plágium egy új keletű probléma lenne, hiszen a plágium a kultúrtörténet kezdete óta kíséri az emberek mindennapjait³³ és a múltban nem kerülte el a színházi világot sem. A következőkben bemutatom a korábban említett Ember a híd alatt című XX. századi színdarabbal kapcsolatos plágiumbotrányt és az azt követő eljárást.

4. A színdarabról és az azt követő plágiumperrel

1896. május 1-jén nyitott meg a főváros új színháza, Jókai Mórnak az eseményre írt, a „Barangok, vagy a peoniai vojvoda” című darabjával. Az előadás és a per lezajlása alatt a Színház igazgatója Roboz Imre³⁴ volt, 1939-ig, és Jób Dániel³⁵ volt a művészeti igazgató, 1938-ig.

A darab alapjául szolgáló művet (Szép élet) korábban benyújtották a Vígszínháznak, ami annak előadását elutasította. Ennek ellenére más címmel ellátva (Ember a híd alatt) megtekinthetővé vált a nézők számára. Ezt követően pedig a színdarabban kapcsolatban megindult a plágiumbotrány. 1933-ban mutatta be a Vígszínház a korszak divatos szerzőjének, Indig Ottónak a darabját, amelynek főhőse egy fiatal orvos, Visky András, aki hiába végezte el az orvosi egyetemet, sehogyan sem kap állást. Nincs kórház vagy falusi rendelő, ahová felvennék. A férfi elkeseredésében öngyilkosságra szánja el magát. A híd alatt lakó csavargó ismeri ezt az érzést, visszarántja az életbe, megtanítja mesterségére, a betörésre. Első közös munkájuk helyszíne a fiatal orvos egyetemi tanárának villája, ahová váratlanul beteg érkezik. A csavargó elmenekül, András viszont marad segíteni a betegnek. A professzor hazatérve tetten éri, de feljelentés helyett inkább állást kínál neki. A fiatal férfi élete már-már rendeződne, de egykori tolvajtársa zsarolni kezdi. A helyzetét ráadásul tovább bonyolítja, hogy közben beleszeret a professzor fiatal feleségébe. Végül úgy dönt, hogy nem dülja fel jötevője házasságát.³⁶

³¹ Pl. szabad felhasználás, védelmi idő lejárt.

³² Sztj. 16. §

³³ Lásd néhány jogtörténeti példán keresztül: LEGEZA: i.m. 98-106.

³⁴ ROBOZ Imre (Budapest, 1892. február 15. – Budapest, 1945. január 28.) magyar lapszerkesztő, színházigazgató. Tevékenységét a filmnél kezdte, később a budapesti Vígszínház két világháború közötti időszakának meghatározó vezetője volt.

³⁵ JÓB Dániel (Arad, 1879. december 22. – Budapest, 1955. november 20.) magyar rendező, író, műfordító, újságíró, színházigazgató.

³⁶ SEREG: i.m.

Forgács Ferenc és budapesti barátai állítása szerint drámája teljesen megegyezik Indig darabjával a cím kivételével.

Az előadást követően Forgács Ferenc keresetlevelében ezt írta: „*Hasonlít a darab témában, elgondolásban és kidolgozásban, témája mindkettőnek olyan ember, akit az élet annyira elsodort, hogy a tomboló vihar az Erzsébet híd alá viszi őket ugyanazzal a szándékkal. Mindkettőt egy csavargó menti meg. Mindkét ember új életformák közé jut, megcsillan az érvényesülés lehetősége, amelyet egy nő nyújt. Mindkét nő élete már egy másik élethez van kötve, de a fiatalabb emberek megjelenése más irányba tereli őket. Egyezik a kidolgozási forma is. Feltűnő azonosság mutatkozik a főszereplő személyek szerepében.*”³⁷

A teátrum és szerzője tagadta a plágium vádját. Forgács kártérítési keresete szerint felelősség terheli a színház igazgatóságát, hogy színművét más szerző neve alatt és más címmel mutatta be. Kérte a bíróságot, hogy az alperest húszezer pengő megfizetésére kötelezze. A pert nagy érdeklődés kísérte, amely 1934. március 7-én kezdődött a Budapesti Törvényszéken, ahol Forgács elmondta, hogy 1933 áprilisában küldte be a Vígszínház igazgatóságának a Szép élet című színdarabját. A kéziratot azzal az indokkal adták vissza, hogy: „*A darab nem nélküli ugyan az írói készséget, de kigondolása valószínűtlen, és a Vígszínházban nem számíthat megfelelő fogadtatásra.*”³⁸

A mű elutasítását követően nem sokkal, elkezdtek hirdetni Indig Ottó: Ember a híd alatt című darabját. A Vígszínház jogi képviselője tagadta, hogy Indig darabja és Forgács színműve azonos volna. Elmondása szerint Forgács kéziratát Komor Gyula³⁹ dramaturg olvasta, aki az alkalmatlan darabok közé helyezte, ezért az igazgatók nem is szerezhettek tudomást róla. Az ügyvéd szerint Indig azért sem plagizálhatott Forgácstól, mert a színdarab ötletét Holitscher Ferenc⁴⁰ kolozsvári kereskedő „Emberek a rakparton” című művéből vette. Holitscher a darabot még 1912-ben elküldte a Magyar Színházhoz Heltai Jenő igazgatónak, Holitscher pedig beleegyezett, hogy Indig átdolgozza darabját. Egy színházi ügynökségnél olyan megállapodást kötöttek kétszáz pengőért, hogy a színlapon csak az ő neve szerepeljen szerzőként.

Az alperes jogi képviselője szerint a Holitscher–Indig színmű már 1931-ben készen volt, azaz jóval előbb, mint ahogy a felperes elküldte darabját a Vígszínházba. A felperes ügyvédje - Altorjay Sándor - viszont a dokumentumokkal és tanúkkal cáfolta, hogy a Holitscher – Indig színmű előbb lett volna készen, mint Forgácsé. Elmondása szerint ugyanis ügyfele már 1928-ban befejezte a Szép élet című kéziratot. Ezzel együtt jelezte, hogy a keresetet kiterjesztik Indig Ottóra is. A Törvényszék ezek után elrendelte, hogy a felperes csatolja be az eredeti kéziratot, és egyben kötelezte a Vígszínházat, hogy Indig darabjának hiteles szövegekönyvét 15 napon belül nyújtsa be.

1934. április 7-én a budapesti törvényszék a bekért szövegekönyvek alapján megállapította, hogy a két színdarab szövegében azonos részletek vannak. „A szerzőjogi tanács

³⁷ Az Indig-per: színmű a híd alatt, Elérhető: https://index.hu/belfold/leporolt_aktak/2020/12/02/szinmu_a_hid_alatt/?token=80291b9d73cfedbbe404cfe7d1f4055a (letöltés ideje: 2023.03.12.)

Múlt századi plágiumbotrány: színműve koppintásával vádolta a Vígszínházat az erdőtelti szerző. Elérhető: <https://egriugyek.hu/kornyek-ugye/ember-a-hid-alatt-erdotelek-plagium> (letöltés ideje: 2023.03.12.)

³⁸ SEREG: i.m. Elérhető: <https://www.jogiforum.hu/cikk/2018/11/29/ember-a-jog-alatt-az-indig-per-egy-hires-ugy-a-magyar-jogtortenetbol/> (letöltés ideje: 2023.03.12.)

³⁹ Komor Gyula, született Kohn Gyula (Pest, 1867. február 3.– Budapest, 1943. december 23.) író, színikritikus, dramaturg.

⁴⁰ Holitscher Ferenc, kolozsvári kereskedő, Az emberek a rakparton című mű írója.

szakvéleménye szerint feltűnő hasonlóságok vannak a két darab között. Indig Ottó darabjának első felvonásában a csavargó így szól a híd alatt:

-Mit akart, cigányzenét a Gellérből, vagy jazzt a Hangliból?

Forgács darabjában ez a mondat így szól:

-Ha jó idő van, hallgatok cigányzenét a Gellért teraszáról vagy jazzt a Hungáriából."

Indig nem jelent meg a tárgyalásokon, emiatt az ítélethozatalt felfüggesztették. A bíró diplomáciai úton kereste meg a szerzőt, aki a tárgyalás idején Kolozsváron tartózkodott. Indig, aki egyik interjújában azt nyilatkozta Forgácsról, hogy „*én ezt az embert nem is ismerem, a darabját nem olvastam*”⁴¹. Ennek ellenére egyszer sem jelent meg a bíróságon, pedig a Kúria három ízben is meg akarta hallgatni, de mindhárom alkalommal kimentette magát: egyszer beteg volt, kétszer pedig családi és egyéb ügyei külföldre szólították. 1934 végére a plágiumper eldőlni látszott: Indig és a Vígszínház vesztésre állt. A harmincas évek egyik legtermékenyebb színpadi szerzője ezért arra az elhatározásra jutott, hogy a számára kedvezőtlen ítélet meghozatalát távolmaradásával akadályozza meg. A per ellenére a színdarabból filmet forgattak. Színházi és filmgyári kollégái egy percig sem hitték el, hogy *A torockói menyasszony*⁴² szerzője egy ismeretlen ifjútól lopta el a legújabb darabját. Egy évvel a jogerős bírósági ítélet meghozatala előtt, 1936. április 2-án be is mutatták az ember a híd alatt című filmet, a plakáton hirdetve: *"Indig Ottó színműve alapján. a mozit Vajda László rendezte, a forgatókönyv megírásában Keleti Márton segédkezett, míg a főbb szerepeket Csontos Gyula, Lázár Mária és Szakáts Zoltán alakította."*⁴³

Ami Indig sikerdarabjának eredetiségét illeti, az erdélyi lapok 1933. október 11-i számában megjelentek szerint „*a torockói menyasszony tárgya sem eredeti indig-mese, hanem egy nagy péter-novella színpadi feldolgozása*”⁴⁴.

Miközben a felperes küzdött az igazáért, az igazságszolgáltatás Indig felé kezdett hajlani. Ferenc továbbra is reménykedett, hiszen a Kúria 1936. március 6-án úgy találta, hogy Forgács színművéből tényleg szerepelnek részletek Indig darabjában, ezért új eljárást rendeltek el. Az ítéletvégül úgy találta, hogy Indig nem ismerte Forgács művét, és így abból semmit sem vett át, az egyezés csak a véletlen műve.

A Kúria 1937. április 6-án jogerős ítéletben helybenhagyta az ítéletvégül határozatát, és a felmerült költségekben is elmarasztalta Forgácsot. Indig tehát megúszta a plágiumvádat. Az ismerősei szerint Forgács Ferenc élete végéig nem tudta feldolgozni a történeteket.

6. A per után

A bíróság döntésével az emberek java részt nem értettek egyet. Schöpflin Aladár⁴⁵ is köztük volt, akinek az egyik cikke, ami a Nyugat 1934. évi 23–24. számában jelent meg, sokat elárul a plágium korabeli megítéléséről: „*A mult hetekben a magyar bíróság egy írói és színházi körökben nagy érdeklődést keltett perben mondott ítéletet. Indig Ottó drámáirót beperelte valaki, hogy egyik színművét, illetőleg annak bizonyos részeit az ő kéziratban maradt, de színházaknál megfordult darabjából vette. A bíróság a szerzői jogi szakértő bizottság*

⁴¹ Index.hu Az Indig-per: színmű a híd alatt.

⁴² A torockói menyasszony 1937-ben látta meg a napvilágot, 70 perc, rendező: Keleti Márton, forgatókönyvíró: Indig Ottó, zeneszerző: Polgár Tibor, operatőr: Kurzmayer Károly.

⁴³ Index.hu Az Indig-per: színmű a híd alatt.

⁴⁴ Index.hu Az Indig-per: színmű a híd alatt.

⁴⁵ Schöpflin Aladár Mihály magyar műkritikus, irodalomtörténész, író, műfordító.

szakvéleménye alapján elutasította a felperest azzal az indokolással, hogy Indig darabjának néhány dialógus-részlete olyan feltűnő egyezéseket mutat a felperes kéziratának megfelelő részeivel, amely nem lehet véletlenség, de a motívumoknak esetleges egyezései lehetnek egymástól függetlenek is, egyformán észébe juthattak mind két szerzőnek. Ezen az alapon a dialógusrészek egyezése dacára sem lehet plágiumról szó.”⁴⁶

Látható, hogy Schöpflin Aladár még a nevét sem volt képes leírni a plágiumper kezdeményezőjének, másutt pedig hozzáteszi, hogy „*az emberek görcsösen féltik minden kis tulajdonkájukat és pénzt akarnak kisajtolni minden kis lehetőségből*”⁴⁷. Ez egyrészt mutatja azt is, hogy abban az időben a szerzői joghoz is szkeptikusan álltak, amely sajátosság nem tűnt el teljesen mára sem.⁴⁸

A jelenlegi hatályos a szerzői jogi szabályozás alapján a plágiumot leginkább két oldalról foghatjuk meg: egyrészt a szerző vagyoni jogai felől, hiszen a mű felhasználását kizárólag ő engedélyezheti,⁴⁹ másrészt pedig a szerző személyhez fűződő jogai felől, hiszen a plágium a névfeltüntetés jogával áll szemben. A - színházi előadásokban is - személyhez fűződő jogok megsértése leginkább a névfeltüntetés elmaradásával történik, amely sok esetben a névjog „egyszerű” megsértése mellett egyenesen a plágium fedezésére szolgál.⁵⁰

Arra is utal a szakirodalom, hogy mivel a színházi előadások esetén az eredeti mű átdolgozása⁵¹ is komoly szerepet kap, így ha egy színpadi művet úgy állítanak színpadra, hogy egy másikhoz képest nem sok változtatást tesznek rajta, akkor többszörözésről, vagy súlyosabb esetben plágiumról lehet szó.⁵² Emellett egy bábszínházi előadásban használt figurák mellett is kiemelték – amely véleményem szerint általánosságban is elfogadható a színházi esetekben – hogy „*Ebben az összefüggésben is irányadó, hogy plágiumnak minősül minden mű olyan engedély nélküli átvétele is, amelynek csupán a kifejezés lényegét nem érintő változtatásokat eszközöltek.*”⁵³

7. Záró gondolatok

Tanulmányomban bemutattam az Indig-per néven elhíresült plágiumbotrányt és igyekeztem ismertetni a per részleteit. Úgy gondolom, hogy a plágiumperek – mint azt a munkámhoz felhasznált szakirodalomból és az ismertetett esetből is megállapítottam – tényleges elbírálása komoly nehézséget jelent a gyakorlatban. Egy olyan jogintézményről van ugyanis szó, amelynek alapja az emberek nagyrésze által ismert, ugyanakkor a bírósági gyakorlat azt mutatja, hogy csak az eset összes körülményeinek részletes és széleskörű mérlegelésével lehet elbírálni ezeket az eseteket.

⁴⁶ Index.hu Az Indig-per: színmű a híd alatt.

⁴⁷ Index.hu Az Indig-per: színmű a híd alatt.

⁴⁸ VEREB Tamás: Amikor Shakespeare kabátját lopják – A szerzői jog magyarországi állapotáról, Színház, 2005/1. 43-48; Sági: i.m. 169.

⁴⁹ Sztj. 16. § A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

⁵⁰ CSÍKYNÉ dr. Szobácsi Julianna: Szerzői jogi perek egy bíró szemszögéből. In: Legeza Dénes (szerk.): A szerzői jog gyakorlati kérdései. Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből (2010-2013) fennállásának 130. évfordulója alkalmából. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2014. 55.

⁵¹ Sztj. 29. §

⁵² Forгатókönyv és irodalmi mű közötti szerzői jogi kapcsolat Ügyszám: SZJSZT 31/2002.

⁵³ Mesejáték bábfiguráinak felhasználása Ügyszám: SZJSZT 30/2005.

A plágium következményét jogtudományi szemponton túl is lehet vizsgálni: akinél megállapítják a plágium elkövetését, azt a művészt akár egész életére, egész karrierjére megbélyegzik. Amikor pedig elutasítják valakinek a plágium megállapítása iránti keresetét, annak hosszú időre – vagy akár végérvényesen is – elvehetik a kedvét a további alkotómunkától. Mindezek alapján én úgy gondolom, hogy a plágium megállapításának kérdése – annak ellenére, hogy elméletben egyszerűnek tűnik – a gyakorlatban az azt tárgyaló bírókra is komoly terhet ró.